

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, III-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
III-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoj o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SUD BOSHQARUVCHILARI FAOLIYATINING IQTISODIY RAG'BATLANTIRISH TIZIMI VA ULARNING SUBSIDAR JAVOBGARLIGI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	12
Soliyev Damirjon Nurmatovich	
BLOKCHEYN TEKNOLOGIYASI ASOSIDA MOLIVAVIY TRANZAKSIYALARNI NAZORAT QILISH TIZIMI (SMART-KONTRAKTLAR, MARKAZLASHMAGAN MA'LUMOTLAR BAZASI VA AUDIT IZLARI)	18
Olimova Mukhlisa Vohidjon qizi	
SANOAT SEKTORIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH: STRATEGIK AFZALLIKLAR VA TO'SIQLAR TAHLILI	26
Xatamov Ochildi Qurbonovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЕЁ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ	32
PhD. Юлдашева С.Ш	
TREND MODELLARI YORDAMIDA MEHNAT RESURSLARI SONINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	38
Haydarova Dinora Atamurot qizi	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫКУПА И ПРОДАЖИ КВОТ НА ОРОСИТЕЛЬНУЮ ВОДУ	43
Гоженко Борис Владимирович	
MOLIVAVIY LEVERIJ SAMARASI VA QARZ MABLAG'LARINI BOSHQARISHDA UNDA FOYDALANISH	50
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
XIZMATLAR SOHASIDA WEBMONEY TO'LOV TIZIMINI KOMPYUTERDA O'RNATISH VA SOZLASHNING IQTISODIYOTDAGI ROLI	55
Fazilat Esirgapovna Jomonqulova	
Nizomov Murod	
Qurbonboyeva Rayhon Bahronjon qizi	
MECHANISMS FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF A HEALTHY LIFESTYLE	58
Shukhrat Mashrabboevich Mamadaliyev	
BANK SEKTORIDA OPERATSION SAMARADORLIK VA XAVFLARNI BOSHQARISHNI BAHOLASH	62
R.I.Rashidov	
A.N. Elmurodov	
A.A. Muhiddinov	
TRANSFORMING ECONOMIC GOVERNANCE IN UZBEKISTAN THROUGH DIGITAL PUBLIC SECTOR TOOLS	68
Bokhodirol Boriykhon Boburovich	
Bahromjon Urmanov	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIIYA VA KREDIT SALOHIIYATINI BOSHQARISH	74
Ergashova Nilufar Sobirovna	
DEHQON XO'JALIKLARIDA QO'SHILGAN QIYMAT ZANJIRINING SHAKLLANISHI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	80
Azizov Shohsuvor Yuldashevich	
VERTIKAL INTEGRATSIYALASHGAN BANK TUZILMASINI "YAGONA MFO" TEKNOLOGIYASI ASOSIDA TRANSFORMATSIYA QILISH SXEMASI	84
Qo'shboqov Doniyorbek Maxramqulovich	

VERTIKAL INTEGRATSIYALASHGAN BANK TUZILMASINI “YAGONA MFO” TEKNOLOGIYASI ASOSIDA TRANSFORMATSIYA QILISH SXEMASI

Ilmiy rahbar:

Jabborov Eliboy

**Toshkent iqtisodiyot va pedagogika universiteti,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor.**

E-mail: eliboyjabbarov@gmail.com

Qo'shboqov Doniyorbek Maxramqulovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: doniyorbekqudratov96@gmail.com

ORCID kodi: 0009-0009-7790-5055

Annotatsiya

Mazkur ilmiy tadqiqot ishida tijorat banklari tizimining vertikal integratsiyalashgan tashkiliy tuzilmasini “Yagona MFO” innovatsion texnologiyasi asosida muvaffaqiyatli transformatsiya qilish masalalari chuqur o'rganilgan. Tadqiqot jarayoni davomida bankning bosh ofisi, hududiy bo'linmalari, qator filiallari hamda zamonaviy xizmat ko'rsatish ofislari o'rtasidagi axborot almashinuvi va ta'sirchan boshqaruv mexanizmlari ijobiy nuqtai nazardan tahlil qilindi. “Yagona MFO” texnologiyasining muhim bank operatsiyalarini markazlashtirish, tizimli ma'lumotlar oqimini maqbullashtirish hamda aholiga xizmat ko'rsatish samaradorligini yuksaltirishdagi beqiyos ahamiyati ishonchli asoslab berildi. Shuningdek, bankning eng zamonaviy raqamli infratuzilmasiga to'liq mos keluvchi vertikal integratsiyalashgan boshqaruv sxemasi muvaffaqiyatli ishlab chiqildi. Ushbu tadqiqot natijalari bank tizimida iqtisodiy operatsion xarajatlarni samarali kamaytirish, strategik boshqaruv samaradorligini oshirish va yuz minglab mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini eng yuqori darajada yaxshilashga o'zining munosib hissasini qo'shadi.

Kalit so'zlar: Vertikal integratsiya, Yagona MFO, bank tizimi, raqamli transformatsiya, bank boshqaruvi, front-ofis, bek-ofis, markazlashtirilgan bank tizimi, bank infratuzilmasi, axborot tizimlari, bank operatsiyalari, raqamli bank texnologiyalari.

Abstract

This comprehensive scientific research profoundly examines the successful transformation of the commercial bank's vertically integrated organizational structure based on the innovative “Single MFO” technology. The study thoroughly analyzes the highly effective mechanisms of information exchange and strategic management between the bank's head office, regional divisions, active branches, and modern service offices. The outstanding importance of the “Single MFO” technology in perfectly centralizing banking operations, optimally streamlining data flows, and greatly improving overall service efficiency is robustly substantiated. In addition, a highly efficient, vertically integrated management structure scheme fully adapted to the advanced modern digital infrastructure of the dynamic banking system was successfully developed. The positive research results actively contribute to significantly reducing unnecessary operational costs, highly improving top-tier management efficiency, and exceptionally enhancing the premium quality of customer service across the entire banking sector.

Keywords: Vertical integration, Single MFO, banking system, digital transformation, bank management, front-office, back-office, centralized banking system, banking infrastructure, information systems, banking operations, digital banking technologies.

Аннотация

В данной комплексной научной работе глубоко и всесторонне исследуются актуальные вопросы успешной трансформации вертикально интегрированной организационной структуры коммерческого банка на основе внедрения инновационной передовой технологии «Единое МФО». В ходе проведения детального исследования были тщательно проанализированы высокоэффективные механизмы надежного информационного обмена и стратегического управления между главным офисом банка, его региональными подразделениями, сетью филиалов и современными офисами банковских услуг. Научно и убедительно обоснована выдающаяся роль технологии «Единое МФО» в безупречной централизации важнейших банковских операций, грамотной оптимизации потоков данных и значительном повышении общей эффективности высококачественного обслуживания клиентов. Также была успешно разработана принципиально новая схема вертикально интегрированной структуры управления, которая идеально и полностью соответствует самой современной цифровой инфраструктуре передового банка. Позитивные результаты данного исследования всецело направлены на уверенное снижение операционных затрат, кардинальное повышение эффективности корпоративного управления и исключительное улучшение качества предоставляемых банковских услуг.

Ключевые слова: Вертикальная интеграция, Единое МФО, банковская система, цифровая трансформация, банковское управление, фронт-офис, бэк-офис, централизованная банковская система, банковская инфраструктура, информационные системы, банковские операции, цифровые банковские технологии.

KIRISH

Tijorat banklarining tashkiliy tuzilmasini transformatsiya qilish jarayoni faoliyati maqbullashtirilishi talab etiladigan mavjud tarkibiy tuzilmalarni yangi, zamonaviy va yanada samaraliroq bo'linmalarga o'zgartirishni nazarda tutadi. Ushbu ijobiy o'zgarishlar doirasida mutlaqo yangi, ixtisoslashgan tarkibiy bo'linmalar ham tashkil etilishi bankning operatsion imkoniyatlarini kengaytiradi. Bankning operatsion boshqaruv bo'linmasi (OPERU) transformatsiya jarayonida, qoida tariqasida, Bosh bank (Head Office) muassasasiga aylantiriladi. Biroq, bankning strategik maqsadlaridan kelib chiqqan holda, ushbu rol uchun istalgan boshqa yirik filial ham muvaffaqiyatli tanlanishi mumkin.

Transformatsiya jarayonida ayrim yirik banklar tomonidan boshqaruv samaradorligini yuksaltirish maqsadida tashkil etiladigan o'rta bo'g'in ma'muriy birligi bu — Direksiya. Direksiya bankning ichki tarkibiy bo'linmasi hisoblanib, uni tashkil etishdan ko'zlangan asosiy maqsad boshqaruv funksiyalarining va Bek-offis (bankning mijoz bilan bevosita ishlamaydigan, ichki operatsiyalarni bajaruvchi bo'limi) funksiyalarining ma'lum bir qismini direksiyalarga o'tkazish orqali bank markaziy boshqaruv apparatiga tushadigan yuklamani samarali taqsimlashdir. Natijada bank boshqaruvi samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Direksiya o'ziga bo'ysundirilgan Markaziy bank bo'linmalari (MBB) faoliyatini boshqarish masalalarining aksariyatida mustaqil, operativ qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega. Hududiy filialdan farqli ravishda, direksiya qat'iy ravishda muayyan bir hududga bog'lanmaydi va u faqat o'z tasarrufiga berilgan bankning ichki tarkibiy bo'linmalarini muvofiqlashtiradi.

Direksiya O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 12-sonli ma'lumotnomasida ro'yxatdan o'tkazilmaydi, yuridik jihatdan mustaqil balansga ega bo'lmaydi, bank to'lov markazida o'zining korrespondent hisob raqamini yuritmaydi va mijozlarga bevosita xizmat ko'rsatmaydi. Uni tashkil etish tijorat bankining o'z ichki innovatsion tashabbusi doirasida amalga oshiriladi. Masalan, hududiy filialni transformatsiya qilishdek muhim jarayonda bank o'zining hududiy boshqaruv apparati va Bek-offis negizida direksiya tashkil etishga, Front-offis (bankning mijozlar bilan bevosita ishlaydigan bo'limi) negizida esa MBB yoki Bank xizmatlari ofisi (BXO) yaratish to'g'risida ijobiy qaror qabul qilishi mumkin. Agar muayyan hududda Mintaqaviy bank xizmatlari markazi (MBXM) mavjud bo'lmasa, ushbu hududdagi barcha MBB lardan biri direksiyalardan birining tasarrufiga yoki bevosita bosh ofisga bo'ysundiriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bank tizimini raqamli modernizatsiya qilish va tashkiliy tuzilmalarni optimallashtirish masalalari zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Xususan, respublikamiz iqtisodchi olimlari hammuallifligida yaratilgan "Bank ishi" darsligida (2021) tijorat banklarining hududiy tarmoqlarini kengaytirish va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishning nazariy asoslari tahlil qilingan. T. Qodirov va Sh. Axmedovlarning "Raqamli iqtisodiyot" (2022) hamda Sh.R. Xolmuminovning "Axborot tizimlari va texnologiyalari" (2020) asarlarida bank biznes-

jarayonlarini yagona platformaga birlashtirishning ahamiyati, jumladan, Avtomatlashtirilgan bank tizimlarini (ABS) joriy etish orqali xizmatlar tezkorligini oshirish mexanizmlari ijobiy baholangan.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining "Bank tizimini raqamlashtirish strategiyasi" da ham zamonaviy bank infratuzilmasini yaratish va xavfsizlikni kuchaytirish ustuvor vazifa etib belgilangan. Xorijiy olimlardan E. Turban va L. Voloninlarning "Integrated Banking Information Systems" (2021) hamda C. Skinnerning "Digital Transformation in Banking" (2020) kitoblarida markazlashtirilgan ma'lumotlar bazasini yaratish ("Yagona MFO" konsepti) orqali bank xizmatlari arxitekturasini qog'ozsiz texnologiyalarga o'tkazish masalalari chuqur yoritilgan. Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, filiallarni Bank xizmatlari markazlariga (BXM) va ofislariga transformatsiya qilish zamonaviy bank taraqqiyotining eng to'g'ri va istiqbolli yo'lidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot tijorat banki filiallarini zamonaviy xizmat ko'rsatish markazlariga aylantirish jarayonini ketma-ketlikda amaliy modellashirish usuliga asoslangan. Bankni transformatsiya qilish jarayoni uning barcha filiallarini BXM ga aylantirishni nazarda tutadi. Biroq bankning innovatsion yondashuvi asosida barcha filiallar BXO ga ham aylantirilishi mumkin. Shuningdek, transformatsiyaning gibridd model shunday bo'lishi mumkinki, yirik filiallar BXM ga, kichik filiallar esa BXO ga aylantirilib, hududlardagi qamrov samaradorligi oshiriladi.

Umumiy holda, filialni BXM yoki BXO ga transformatsiya qilish uslubiyoti quyidagi tizimli bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Ushbu BXO ga filialning MFO (filiallararo aylanma) kodidan farq qiluvchi yangi kod beriladi. ABS (Avtomatlashtirilgan bank tizimi) BXO kodini u tashkil etilgan filialning MFO kodiga innovatsion tarzda bog'lash imkonini taqdim etadi. Bunday dasturiy bog'lash tufayli ABS tizimi BXO xodimlariga ushbu ofis tashkil etilgan filialning arxiv ma'lumotlariga to'sqinliksiz kirish imkonini ta'minlaydi.

2. Ushbu filialga bo'ysunuvchi barcha ichki bo'linmalar (mini-banklar, jamg'arma kassalari, maxsus kassalar) 12-sonli ma'lumotnomada "10 — Bank xizmatlari ofisi" status kodi bilan rasman ro'yxatdan o'tkaziladi. Mazkur bo'linmalar bosh markazga bo'ysunishi ABS ning raqamli vositalari orqali to'liq ta'minlanadi.

3. Filial ma'lumotlarini bosh bankka xavfsiz tarzda ko'chirish (migratsiya qilish), tegishli bo'linmalar va uning BXO lariga bog'lash orqali muvaffaqiyatli amalga oshiriladi. Shundan so'ng, filial balansi optimallashtirish maqsadida yopiladi.

4. 12-sonli ma'lumotnomada transformatsiya qilingan filialning statusi "03 — Tranzitiv filial" ga o'zgartiriladi. Ushbu status o'tish davrida boshqa banklardan transformatsiya qilingan filialning eski hisob raqamlariga kelib tushadigan banklararo to'lovlarni uzluksiz qabul qilish imkonini ta'minlash uchun joriy etiladigan vaqtinchalik ijobiy yechimdir. Ushbu status 12 oygacha yoki bankning filialni ma'lumotnomadan o'chirish bo'yicha rasmiy murojaatiga qadar saqlanishi mumkin.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, tijorat banki nuqtai nazaridan tranzitiv filial yopilgan filialdan farq qilmaydi, uning yagona ijobiy funksiyasi mijozlarning eski bank rekvizitlari bo'yicha to'lovlarni vaqtincha qabul qilishni ta'minlab berishdir. Bu esa bank transformatsiyasi jarayonida mijozlar uchun yaratilgan eng qulay va insonparvar yondashuvlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot doirasida o'rganilgan tarkibiy bo'linmalar turlari quyidagilardan iborat:

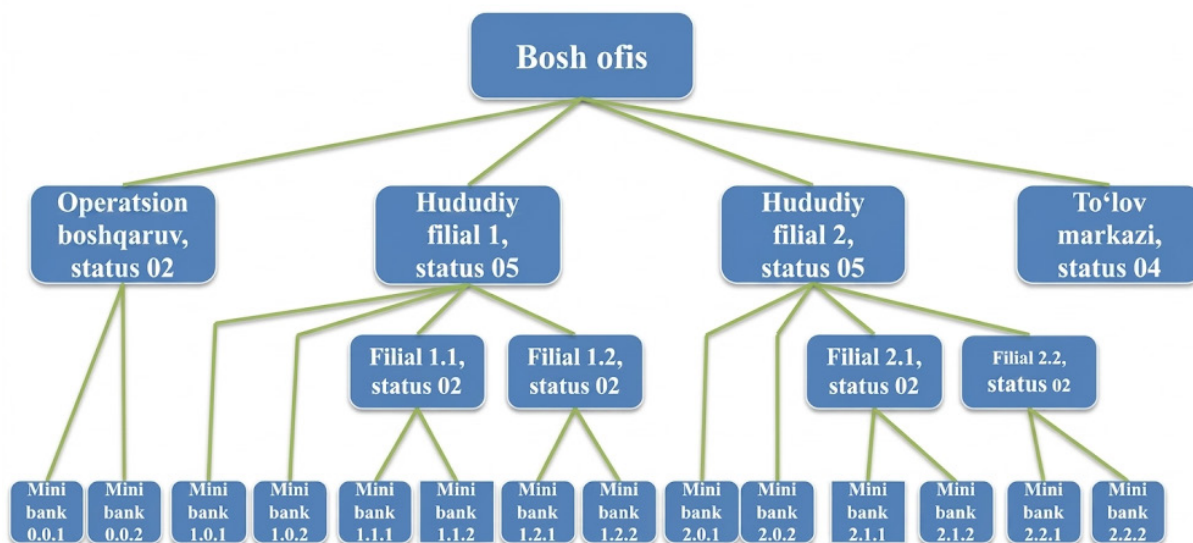
- **BXO** — bankning ichki tarkibiy bo'linmasi bo'lib, bosh ofis yoki filial joylashgan manzildan tashqarida joylashadi va bank nomidan bank operatsiyalarini o'z litsenziyasi doirasida amalga oshiradi. U mustaqil yuridik shaxs hisoblanmaydi.
- **Chakana xizmatlar markazi** — jismoniy shaxslarga yuqori sifatli xizmat ko'rsatish uchun jamg'arma yoki maxsus kassalar negizida yaratilgan bo'linma.
- **Korporativ xizmatlar markazi** — yuridik shaxslarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish uchun mini-banklar negizida tashkil etilgan ofis.
- **Savdo nuqtasi (TP) va Qo'shimcha ofis** (operatsion kassa, valyuta ayirboshlash punkti va hokazolar) — mijozlarga qulaylik yaratish uchun joylarda faoliyat olib boradigan muhim xizmat nuqtalari. Ularning barchasi IABS (Integratsiyalashgan avtomatlashtirilgan bank tizimi) orqali to'liq va ishonchli qo'llab-quvvatlanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu keng qamrovli loyihani amalga oshirishdan ko'zlangan asosiy maqsadlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bank faoliyatini raqamlashtirish yuksak natijalar beradi. Maqsadlarga bankning yagona mijozlar bazasini yaratish, "Yagona MFO" texnologiyasini qo'llab-quvvatlash uchun ABS yadrosi va quyi tizimlari arxitekturasini tubdan modernizatsiya qilish, xizmat ko'rsatish uchun asos bo'ladigan hujjatlarni elektron shaklga o'tkazish, biznes-jarayonlarni avtomatlashtirishga moslashtirish va axborot xavfsizligini yanada mustahkamlash kiradi.

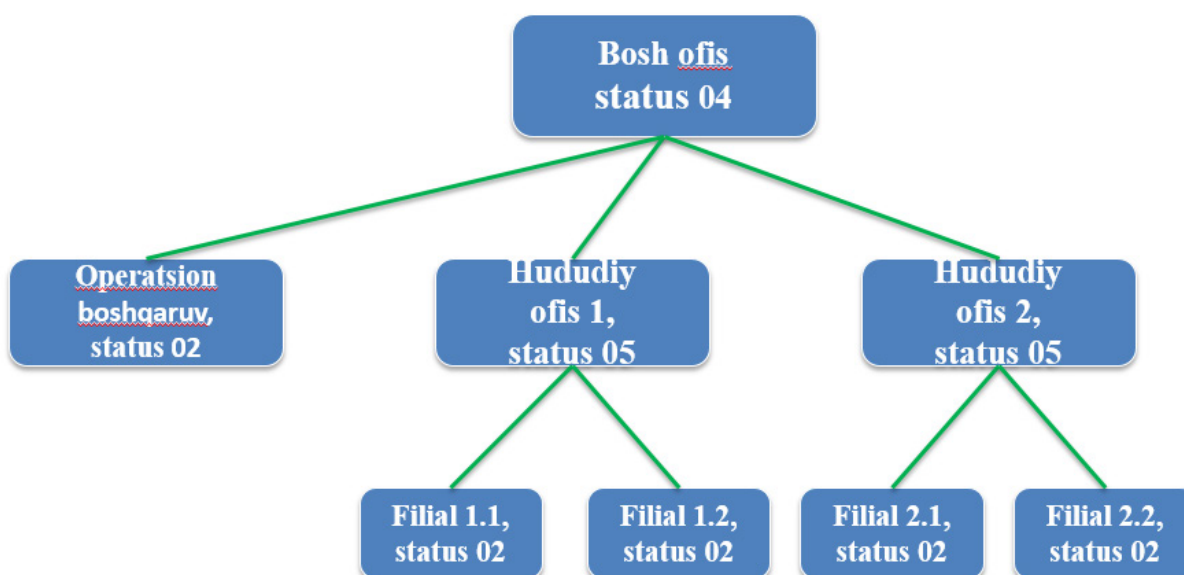

Loyiha doirasida ABS yadrosi va quyi tizimlarini “Yagona MFO” asosida ishlashga moslashtirish ishlari muvaffaqiyatli bajariladi. Bunga erishish uchun “Bankning tashkiliy tuzilmasi”, “Bank bo‘linmalari turlari” va “Kirish darajalari” kabi yangi ichki ma’lumotnomalar tizimi joriy etiladi.

1-rasm. Transformatsiya qilinmagan tijorat bankning tashkiliy tuzilmasi.

Transformatsiya qilinmagan tijorat bankining an’anaviy tashkiliy tuzilmasi tahlil qilinganda, u Bosh ofis, OPERU, Bankning to‘lov markazi, mintaqaviy filiallar, filiallar va mini-banklardan iborat ekanligi ko‘rinadi. Bunda bankning Bosh ofisi qonunchilikka ko‘ra 12-sonli ma’lumotnomada ro‘yxatdan o‘tkazilmasligiga qaramay, To‘lov markazi “Bank bosh ofisi” statusida yuritilishi holatlari mavjud bo‘lgan. Shuningdek, OPERU bosh ofisdan ajratilmagan taqdirda ham turli statuslar bilan ro‘yxatga olinishi o‘ziga xos hisobga olish tizimlarini talab qilgan.

2-rasm. 12-sonli ma’lumotnoma asosida ABS tizimida amalga oshirilgan bankning tashkiliy tuzilmasi modeli.

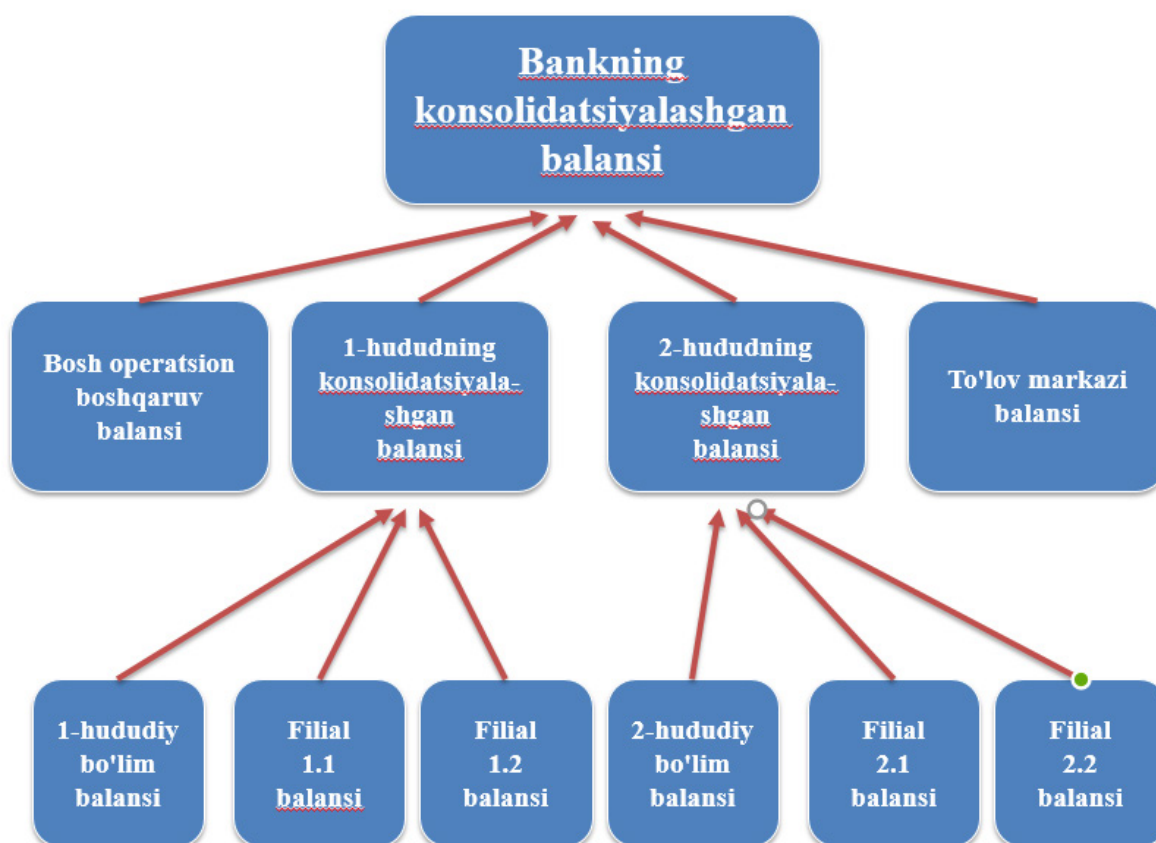
Tahlillar ko‘rsatishicha, 12-sonli ma’lumotnoma asosidagi eski model regulyator talablariga mos kelib, belgilangan hisobotlarni topshirishni osonlashtirgan bo‘lsa-da, u mijozlarning zamonaviy ehtiyojlarini qondirish

uchun yanada rivojlantirilishi lozim edi. Shu o'rinda jismoniy shaxslarning har bir filialda alohida ro'yxatdan o'tkazilishi tufayli kelib chiqadigan hisob yozuvlarining takrorlanishi (duplikatsiya) masalasi hal etildi. Bankning mavjud ma'lumotlar bazasi aniqlik bilan tozalanib, mijozlarni yagona tizimda identifikatsiya qilish orqali mukammal va qulay ma'lumotlar bazasi yaratilmoqda.

Shuningdek, mijozlarga qog'ozsiz texnologiyalar asosida xizmat ko'rsatish infratuzilmasi joriy etildi. Mijoz hujjatlarining skaner qilingan elektron nusxalarini xavfsiz saqlash, maxfiy so'z yoki SMS-kod yordamida mijozni istalgan BXO da masofadan identifikatsiya qilish qulayliklari yo'lga qo'yildi. Bu orqali mijoz qaysi filialda ro'yxatdan o'tganidan qat'i nazar, butun respublika bo'ylab bir xil sifatdagi bank xizmatlaridan bahramand bo'lish baxtiga muvassar bo'ladi.

Bankning "Yagona MFO" texnologiyasiga o'tishi tizim uchun axborot xavfsizligini yanada yuqori bosqichga olib chiqish bo'yicha ijobiy qadamlarni belgilab beradi. Xavfsizlikni kuchaytirish maqsadida: xizmat ko'rsatuvchi xodimga faqat o'z vakolati doirasidagi zarur ma'lumotlar taqdim etiladi, ABS tizimining kengaytirilgan axborot xavfsizligi funksiyalari faollashtiriladi va har bir operatsiya uchun mustahkam ichki nazorat, jumladan, intellektual qidiruv mexanizmlari joriy etiladi.

3-rasm. Transformatsiya qilinmagan bank balansining shakllanishi.

Transformatsiya jarayoniga qadar bankning tartibga solingan (reglamentlangan) hisobotlari har bir filial bo'yicha alohida, sintetik hamda konsolidatsiyalashgan shaklda Markaziy bankka yuborilar edi. Endilikda, tashkiliy tuzilmani ABS da aniq va innovatsion modellashtirish evaziga ma'lumotlarni yanada chuqur biznes-tahlil qilish hamda butun bank tizimi bo'yicha samarali boshqaruv hisobotlarini avtomatik yaratish imkoniyati paydo bo'ldi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, bank tizimida vertikal integratsiyalashgan tuzilmani "Yagona MFO" texnologiyasi asosida transformatsiya qilish zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida g'oyat muhim va ijobiy ahamiyat kasb etadi. Ushbu ilg'or texnologiya bankning bosh ofisi, hududiy bo'linmalari, filiallari hamda barcha xizmat ko'rsatish ofislari faoliyatini yagona markazlashgan axborot tizimi orqali eng yuqori darajada boshqarish imkonini taqdim

etadi. Natijada ma'lumotlar almashinuvi tezlashadi, operatsion jarayonlar mislsiz darajada soddalashadi va boshqaruv samaradorligi bir necha barobar oshadi.

Tadqiqot davomida "Yagona MFO" texnologiyasining bank moliya faoliyatidagi beqiyos afzalliklari, jumladan foydasiz operatsion xarajatlarni qisqartirish, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini eng yuqori standartlarga olib chiqish, tizimli xavfsizlikni kuchaytirish hamda jarayonlarni real vaqt rejimida shaffof nazorat qilish imkoniyatlari ilmiy va amaliy jihatdan ishonchli asoslab berildi. Qolaversa, tijorat bankini transformatsiya qilish uni boshqarish tizimini — ABS ni chuqur va sifatli modernizatsiya qilish bilan parallel ravishda olib borilganda ko'zlangan barcha ijobiy natijalarga to'liq erishish mumkinligi namoyon bo'ldi.

Banklar kelgusida boshqaruv apparatini optimallashtirish bilan bir qatorda, to'plangan ma'lumotlarni qayta ishlash uchun zamonaviy biznes-tahlil (Business Intelligence) usullarini keng joriy etishlari maqsadga muvofiqdir. Ishlab chiqilgan vertikal integratsiyalashgan boshqaruv sxemasi bank tizimining doimiy barqaror ishlashini ta'minlash, axborot va moliyaviy oqimlarni maqbullashtirish hamda aholiga innovatsion raqamli bank xizmatlarini taqdim etish borasida ulkan ilmiy va amaliy yutuq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Bank ishi Mualliflar jamoasi. Bank ishi. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2021. – 320 b.
2. Raqamli iqtisodiyot Qodirov T., Axmedov Sh. Raqamli iqtisodiyot. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2022. – 280 b.
3. Axborot tizimlari va texnologiyalari Xolmuminov Sh.R. Axborot tizimlari va texnologiyalari. – Toshkent: "Innovatsion rivojlanish", 2020. – 256 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank tizimini raqamlashtirish strategiyasi. – Toshkent, 2023. – 145 b.
5. Integrated Banking Information Systems Turban E., Volonino L. Integrated Banking Information Systems. – New York: Wiley, 2021. – 410 p.
6. Digital Transformation in Banking Skinner C. Digital Transformation in Banking. – London: Financial Times Publishing, 2020. – 368 p.
7. www.Cbu.uz
8. www.ziyonet.uz
9. www.lex.uz

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>